

วิเคราะห์การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆิยสูตร

An Analytical of Vipassana Meditation in Meghiya Sutta

¹มาลี ดันแคน และ ²วิโรจน์ คุ่มครอง
¹Malee Duncan and ²Viroj Koomkrong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Palisuksa Buddhagosa Campus, Thailand.
E-mail: ¹malee2512c@gmail.com, ²koom-krong9@hotmail.com

Received May 27, 2023; Revised August 25, 2023; Accepted August 28, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เนื้อหาและหลักธรรมในเมฆิยสูตร 2) วิเคราะห์การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆิยสูตร การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร นำมาเรียบเรียง นำเสนอบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่าการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆิยสูตร คือ การเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 โดยกำหนดรู้กุศลวิตกที่เกิดขึ้น เมื่อจิตมีราคะ เป็นต้น ก็กำหนดรู้ชัดว่าจิตมีราคะ โดยใช้การบริกรรมว่า “ราคะหนอ” การกำหนดรู้นั้น เป็นการเจริญจิตตานุปัสสนา เป็นการเจริญสติปัฏฐาน 4 เป็นการเจริญสัมมาสติ เป็นการกำหนดรู้ในทุกขอริยสัจ จิตที่มีราคะย่อมเป็นหนึ่งในองค์ธรรมของทุกขอริยสัจ มีจิต 81 เป็นต้น เมื่อเห็นว่าเป็นสภาพธรรมที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นปัญญินทรีย์ในอินทรีย์ 5 เป็นสัมมาทิฐิในมรรคมีองค์ 8 การกำหนดรู้ราคะเป็นการเจริญเนกขัมมวิตก เป็นการเจริญสัมมาสังกัปปะ ความเพียรในการกำหนดรู้เพื่อไม่ทำอกุศลวิตกใหม่ให้เกิดขึ้นเป็นการเจริญสัมมาวายามะ ฉันทะในการกำหนดรู้ ราคะ นั้น เป็นการเจริญอิทธิบาท 4 เป็นการเจริญสัทธินทรีย์ และสัทธาพละ ในอินทรีย์ 5 และพละ 5 เป็นการเจริญสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ดังนั้น การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆิยสูตร แม้เพียงการกำหนดรู้ “ราคะหนอ” ถือเป็นการเจริญโพธิปักขิยธรรมเพื่อบรรลุธรรม

คำสำคัญ: การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา; เมฆิยสูตร; พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aimed to 1) study of contents and teaching in Meghiya Sutta, (2) analyzing the practice of Vipassana meditation in Meghiya Sutta. This research was documentary research. It was compiled and presented in a descriptive type. The study revealed that Vipassana meditation practice found in Meghiyasutta focuses on the Noble Eightfold Path development by observing the unwholesome thought rising and falling away, if the lust occurred in mind etc., one notes that this lust is arising with reminding that ‘oh lust, lust.’ This is called *Cittānupassanā* classified in right mindfulness practice, it also is called *Dukkha-ariyasacca* due to the lustful mind is one mental objects of all noble truths,

consisting of 81 consciousness, etc., as impermanence, suffering, non-self. It is type of wisdom faculties, right view in eightfold path. Lustful thought contemplation is detached though is *Sammāsankappa*, the effort to prevent from unwholesome thought is *Sammāvāyāma*, admiring in lust contemplation is *Iddhipāda* cultivation, including the development of confident faculties and confident power in 5 faculties and 5 power which is *Sammāvācā*, *Sammākamanta* and *Sammā-ājīva* so this type of Vipassana practice in Mekhiyasutta with only recognizing ‘Oh lust’ called *Bodhipakkhiyadhamma* or virtue for enlightenment.

Keywords: Vipassana Meditation; Meghiya Sutta; Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนาสอนเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อละอกุศลที่รบกวนทำให้เกิดทุกข์ เพื่อนำบุคคลให้พ้นจากวัฏฏะทุกข์ อกุศลเป็นเครื่องขวางกั้นในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา อรรถกถาจึงเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ปฏิบัติ เพื่อความรู้แจ้งในอริยสัจ 4 สติปัฏฐาน 4 จึงเป็นตัวกำหนดรู้อกุศล เมื่อตายลง ได้ไปเกิดในเทวโลก ต่อมาเมื่อมีโอกาสได้ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์ จึงบรรลุปะเป็นพระโสดาบัน เป็นต้น (สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ, 2554) พระพุทธองค์ได้จาริกไปตามภูเขามากมาย และได้ “ประทับ ณ ใกล้เมืองจาลิกา” พระเมฆิยะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นพระอุปัฏฐาก ในปฐมโพธิกาล ซึ่งพระผู้มีพระภาคไม่มีอุปัฏฐากประจำ ซึ่งมีพระนาคสมณะ พระนาคิตะ พระเมฆิยะ เป็นต้น พระพุทธองค์สอนว่าทุกข์เกิดเพราะอกุศล ทุกข์จะดับเพราะอกุศลดับ ทุกข์ทางใจจะต้องมีอกุศล แม้สิ่งแวดล้อมหรือคนรอบข้างจะเป็นอย่างไร ถ้าไม่มีอกุศลอยู่ในใจจะไม่ทุกข์ อกุศลยิ่งมากทุกข์ยิ่งมาก อกุศลยิ่งน้อยทุกข์ยิ่งน้อย นี่คือสมมติฐานที่พระพุทธเจ้าให้เราพิสูจน์ บุคคลที่ก้าวไปสู่จุดที่สูงที่สุดนั้น ไม่ใช่เป็นของง่าย บุคคลที่ต้องการบรรลุปะหมายต้องใช้ร่างกายแรงใจเป็นที่สุด เพื่อมุ่งสู่จุด คือความหลุดพ้นและเป็นอิสระจากอกุศลเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

การบรรเทาอกุศลวิตก เมื่อพิจารณาเห็นว่า เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เบียดเบียนผู้อื่น กำหนดรู้ตามอารมณ์ที่เกิด และตามกำหนดจนอารมณ์ดับไป อกุศลวิตกก็ดับสูญไป เมื่อพิจารณาเห็นว่า เป็นเหตุดับปัญญา เป็นส่วนแห่งความคับแค้น ปีรัดมีความอึดอัดภายในจิต จึงไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน จึงส่งผลให้กามวิตกดับสูญไป ทำอกุศลที่เกิดขึ้นบ่อยๆ ให้หมดสิ้นไป ย่อมเป็นผู้ละ และบรรเทาอกุศลวิตกได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ผลแห่งการบรรเทาอกุศลวิตก ผู้มีความตริกที่จะออกจากอกุศลวิตก มีความเพียรอุทิศกายและใจอยู่ ย่อมทราบชัดในความตริกนั้นเกิดขึ้นแก่เรา ในความตริกของกามวิตก ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น เป็นเหตุทำปัญญาให้เจริญ ไม่เป็นส่วนแห่งความคับแค้นและปีรัดภายใน จึงเป็นไปเพื่อนิพพาน พึงตรัสตรองถึงเนกขัมมวิตกอยู่ตลอดคืน ตลอดวัน จึงมองไม่เห็นภัยอันจะเกิดจากเนกขัมมวิตก ถ้าเลิกการประกอบอกุศลเสียแล้ว การกระทำจะเหลือแต่อกุศล ซึ่งนอกจากจะต่อสังสารวัฏให้ยืดยาวออกไปแล้ว ยังทำให้ไปเกิดในทุคติภูมิอีกด้วย ซึ่งเป็นต้นเหตุของสังสารวัฏอันหาที่สุดไม่ได้ (สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ), 2554)

พระเมฆิยสูตรเป็นพระสูตร ในขุททกนิกาย เมฆิยวรรค ว่าด้วยพระเมฆิยะเถระ เมื่อก่อนนั้นเป็นพระราชอุทยานที่พระเถระเคยเป็นพระราชาครอบครองมา 500 ชาติ ตามลำดับ ด้วยเหตุที่จิตของพระเมฆิยะจึงโน้มไปเพื่อจะอยู่ในที่นั้น พระเมฆิยะอาศัยปามะม่วงนั้นนั่งพักกลางวัน ณ โคนไม้มะม่วง เมื่อท่านพักอยู่นั้น เกิดอกุศลจิตคือบาปอกุศลวิตก 3 ประการ ครั้นเมื่อท่านยินดีสมบัดนั้น อกุศลวิตกก็เกิดขึ้น ขณะนั้นได้เห็นโจร 2 คนถูกจับพร้อมของกลาง เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552) กล่าวถึงอกุศลวิตก ศีลสังวรเป็นบรรทัดฐาน พึง

เจริญอสุภเพื่อละระคะ... และพึงดำรงอยู่ในธรรม 5 ประการ กัลยาณมิตรเป็นธรรมที่ควรเจริญให้ยิ่งเพื่อละบรรเทาเป็นเครื่องขัดเกลา พึงเจริญธรรม 4 ประการ อสุภะพึงเจริญให้ยิ่งเพื่อละระคะ คือพึงเจริญอนิจจสัญญา และอนัตตสัญญา เพื่อถอนอัสมิมานะที่ตนมีในอนุสัย ย่อมบรรลุนิพพานที่ถอนอัสมิมานะได้ในปัจจุบัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆียสูตร” เพื่อไขความเคลือบแคลงสงสัยในประการต่างๆ ให้มีความกระจ่างชัด อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่จะเป็นข้อมูลในเชิงวิชาการ เกื้อกูลและเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา อันจะเป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมในเมฆียสูตร
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆียสูตร

การทบทวนวรรณกรรม

เมฆียสูตร

เมฆียสูตรเป็นพระสูตรแรกของวรรณคดี ชื่อว่า เมฆียะสูตร ซึ่งเป็นพระอุปฐากของพระผู้มีพระภาค ในต้นพุทธกาล คือ ใน 20 พรรษาแรก ซึ่งพระพุทธรูปฐาก หรือปัจฉาสมณะ(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552) พระองค์ทรงแนะนำวิธีสู่ใจ คือ มิจฉาวิตก 5 นั้น คือ (1) การไม่มีกัลยาณมิตร (2) การไม่มีศีลและอาจารย์ (3) การไม่สนทนากถาเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ หรือ เป็นสัปปายะแห่งความเป็นไปของจิต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือ กถาวัตร 10 ประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (4) การไม่ปรารภความเพียร (5) การไม่เจริญปัญญา และทรงแนะนำวิธีกำจัดใจ คือ กิเลส คือ (1) เจริญอสุภกัมมัฏฐาน เพื่อละระคะ (2) เจริญเมตตากัมมัฏฐาน เพื่อละพยาบาท (3) เจริญอานาปานัสสติกัมมัฏฐาน เพื่อละวิตก (4) เจริญอนิจจสัญญา กัมมัฏฐาน เพื่อถอนอัสมิมานะ จากนั้นทรงเปล่งอุทานแสดงโทษแห่งการไม่บรรเทามิจฉาวิตก และอานิสงส์แห่งการบรรเทามิจฉาวิตก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552)

สรุปว่า เนื้อหาและหลักธรรมในเมฆียสูตร ประกอบด้วยหลักอกุศลวิตก หลักธรรมเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติ และหลักธรรมที่พึงเจริญให้ยิ่งขึ้น และกล่าวถึงการบรรลุนิพพานที่ถอนอัสมิมานะได้สำหรับผู้เจริญอนิจจสัญญา อกุศลวิตก คือ ความตรึกที่เป็นอกุศล มีกามวิตก เป็นต้น หลักธรรมเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นแห่งจิตจากราคะด้วยกำลังของสมาธิ มีกัลยาณมิตร ศีลและอาจารย์ เป็นต้น และหลักธรรมที่พึงเจริญให้ยิ่งขึ้น มีการเจริญอสุภะเพื่อละระคะ พึงเจริญเมตตาเพื่อละพยาบาท เป็นต้น

ระเบียบวิธีการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆียสูตรนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการวิจัยต่าง ๆ ดังนี้ การศึกษาเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆียสูตรในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาความเป็นมาหลักธรรมในเมฆียสูตร และแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆียสูตรมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary source) จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) จากหนังสือ บทความทางวิชาการ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) เรียบเรียง ตรวจสอบความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของแหล่งที่มา โดยเปรียบเทียบกับคัมภีร์พระไตรปิฎก

3) วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล สรุปคำตอบปัญหาการวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ โดยการเข้าพบกับอาจารย์ที่ปรึกษา และคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเป็นระยะ ๆ

4) ปรับปรุง แก้ไขเนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะพรรณนา

ผลการวิจัย

1. เนื้อหาและหลักธรรมในเมฆียสูตร

เมฆียสูตรเป็นพระสูตรแรกในเมฆียวรรค ซึ่งมีอยู่ 10 พระสูตร. พระสูตรว่าด้วยพระเมฆิยะเถระ ในต้นพุทธกาล ใน 20 พรรษาแรก พระผู้มีพระภาคเจ้ายังไม่มีพระอุปฐากประจำ ซึ่งพระพุทธรูป ฎฐาก หรือปัจฉาสมณะ มีหลายรูปได้แก่ สามเณรจุนทะ พระนาคิตะ พระอุพาหนะ พระเมฆิยะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552) หลักธรรมในเมฆียสูตร ประกอบด้วยหลักธรรม 3 ส่วน (1) หลักอกุศลวิตก (2) หลักธรรมเพื่อความแก้แค้นแห่งเจโตวิมุตติ และ (3) หลักธรรมที่พึงเจริญให้ยิ่งขึ้น และอธิบายเกี่ยวกับโทษและอาณิสส โทษแห่งการไม่บรรเทาวิมจนาวิตก และอาณิสสแห่งการบรรเทาวิมจนาวิตก

หลักอกุศลวิตกในเมฆียสูตร คือ อกุศลวิตก 3 ความตริกที่เป็นอกุศล หรือความนึกคิดที่ไม่ดี ประกอบด้วย (1) กามวิตก หมายถึง ความนึกคิดในทางเสนาหา หรือพัวพันติดข้องในสิ่งสนอง ความอยาก (2) พยาบาทวิตก หมายถึง ความนึกคิดที่ประกอบด้วยความขัดเคืองเพ่งมองในแง่ร้าย (3) วิหิงสาวิตก หมายถึง ความนึกคิดในทางทำลาย ทำร้าย หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต, 2561)

หลักธรรมเพื่อความแก้แค้นแห่งเจโตวิมุตติในเมฆียสูตร “เจโตวิมุตติ” หมายถึง ความหลุดพ้นด้วยอำนาจแห่งใจ หมายถึง ความหลุดพ้นแห่งจิตจากราคะด้วยกำลังของสมาธิ มีทั้งที่เป็นโลกิยะ ได้แก่ สมาบัติ 8 และส่วนที่เป็นโลกุตระ ได้แก่ ผลจิต คือมรรคจิต และนิพพาน หมายถึง ซึ่งมรรค ผล นิพพาน ก็ได้ชื่อว่า วิมุตติด้วยโดยปริยาย มี 5 ประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ

1) กัลยาณมิตร หมายถึง ความเป็นผู้มีมิตรดี

2) ศิลและอาจาระ หมายถึง ผู้เข้าถึงพร้อมแล้ว เคารพศีลตามรักษาศีล

3) เครื่องขัดเกลา หมายถึง ชำระล้างมลทิน ไม่สั่งสมกิเลส

4) ปราศจากความเพียร หมายถึง เพียรป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดแล้ว

5) เจริญปัญญา ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะขันธ์แรก กิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์

หลักธรรมที่พึงเจริญให้ยิ่งขึ้นในเมฆียสูตร มี 5 ประการ คือ

1) การเจริญอสุภกัมมัญฐาน หมายถึง ส่งผลให้เกิดความอึดอัด เบื่อหน่าย รังเกียจร่างกายของตัวเอง

2) เมตตา หมายถึง ความรักใคร่

3) อานาปานัสสติ หมายถึง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข

4) อนิจจสัญญา หมายถึง สัญญาที่เกิดขึ้นแก่ผู้ภาวนาอยู่ว่า ไม่เที่ยง

5) อนัตตา หมายถึง ย่อมรู้ย่อมเห็นทั้งนิमितะทั้งปวัตตะตามเป็นจริง จึงเรียกสัมมาทัสนะ ธรรมทั้งปวง ย่อมเป็นโดยความเป็นอนัตตา ไปตามแนวความรู้เห็นตามเป็นจริงนั้นอย่างนี้ ความสงสัยละได้ คือในธรรมตามที่รู้เห็น

โทษแห่งการไม่บรรเทาวิญญูในเมฆียสูตร บุคคลใดไม่รับละ บรรเทา ทำให้สิ้นไป ให้ถึงความไม่มี
อีกซึ่งอกุศลสัญญาที่เกิดขึ้นไม่สม่ำเสมอ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความอึดอัด ความคับแค้น ความเร่าร้อน ในปัจจุบัน
หลังจากตายแล้วพึงหวังทุกคืนได้ ซึ่งเป็นโทษแห่งการไม่บรรเทาวิญญู (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อัสมิมานะในเมฆียสูตร พึงเจริญธรรม 4 ประการให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป พึงเจริญอุสภกัมมัญฐานทั้งหลายเพื่อ
ประหานเสียซึ่งราคะ พึงเจริญเมตตาเพื่อประหานเสียซึ่งพยาบาท พึงเจริญอานาปานสติเพื่อกำจัดเสียซึ่งมัจฉาวิตก
พึงเจริญอนิจจสัญญา เพื่อก่อนเสียซึ่งอัสมิมานะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อานิสงส์แห่งการบรรเทาวิญญูในเมฆียสูตรกล่าวคือ ศีลอันไม่มีโทษ ศีลชื่อว่ามอวิปฏิสารเป็นผล
เพราะอรรถว่า เป็นไปเพื่อประโยชน์ ชื่อว่ามีวิปฏิสารเป็นอานิสงส์ เพราะอรรถว่ามีความไม่เดือดร้อน เป็น
อานิสงส์ ย่อมทำอรรถผลให้บริบูรณ์ ย่อมดำเนินไปเพื่อประโยชน์แก่อรรถผล

วิตก 2 ประเภท เป็นอานิสงส์เมื่อพิจารณาเห็นว่า เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่นกามวิตกกัถ์สูญ
ไป ย่อมละ บรรเทา ทำกามวิตกที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ ให้หมดสิ้นไป ดังนั้นจิตวิตกออกเป็น 2 ประเภท จึงได้จัดกามวิตก
พยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตกเป็นประเภทที่ 1 และจิตเนกขัมมวิตก อพยาบาทวิตก และอวิหิงสาเป็นประเภทที่ 2

2. วิเคราะห์การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆียสูตร

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพื่อให้มีการสำรวมระวังปิดกั้นบาปอกุศล พระผู้มีพระภาคเจ้า มุ่งแสดง
ธรรมเพื่อโปรดเวไนยสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ส่วนหลักธรรมในเมฆียสูตร ประกอบด้วยหลักธรรม 3 ส่วน

1) หลักอกุศลวิตก

2) หลักธรรมเพื่อความแก้แค้นแห่งเจโตวิมุตติ

3) หลักธรรมที่พึงเจริญให้ยิ่งขึ้น และอธิบายเกี่ยวกับโทษและอานิสงส์ โทษแห่งการไม่บรรเทา
วิญญู และอานิสงส์แห่งการบรรเทาวิญญู

ธรรมที่พึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยดังอุปทานิยธรรม 7 ประการกล่าวคือ

1) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญอนิจจสัญญา กำหนด
หมายความว่าไม่เที่ยงแห่งสังขาร

2) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญอนัตตสัญญา กำหนด
หมายความว่าอนัตตาแห่งธรรมทั้งปวง

3) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญอุสภกัมมัญฐาน กำหนด
หมายความว่าไม่งามแห่งกาย

4) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญอาทินวสสัญญา
กำหนดหมายทุกขโทษของกายอันมีความเจ็บไข้ต่าง ๆ

5) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญปหานสัญญา กำหนด
หมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปธรรมทั้งหลาย

6) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญวิราคสัญญา กำหนด
หมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต

7) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลยตราบ(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)
พึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ยังมอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจ
อุปทานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่

หลักธรรมเพื่อความแก้แค้นแห่งเจโตวิมุตติ “กัลยาณมิตร” หมายถึง ความเป็นผู้มีมิตรดีซึ่งเป็นตัวนำ
เป็นบุญนิमितเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมองค์ 8 ผู้มีกัลยาณมิตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ศีล

คือ จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์สำหรับการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์ และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย ผู้ปฏิบัติพึงทำศีลและอาจารย์ให้สมบูรณ์ เพื่อการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามแนวทางที่เหมาะสมตามวิสัยของตนเอง (พระประยูร รุ่งเรือง, 2565) โดยมีหลักคำสอนเป็นแนวทางในการปฏิบัติ จนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (Chanthathong, 2021; Tan & Damnoen, 2020) ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรม ด้วยการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างสุขสงบ (ปรียพร วิชาลบูรณ์, สุรัมภา รอดมณี, เนาวนิจ พึ่งจันทร์เดช และ เบญญาภา ทนต์ประเสริฐเวช, 2566)

ธรรมเครื่องขัดเกลาในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา การสมาทานศีลเอาธุดงค์ เป็นเครื่องขัดเกลาภิเลสคุณทั้งหลายมีความเป็นผู้มีก่น้อยและความสันโดษ อันเป็นเครื่องผ่องแผ้วของศีล ชำระล้างมลทิน ไม่สั่งสมกิเลส ส่วนการปรารภความเพียรในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา “วิริยารัมภกถา” หมายถึง เรื่องการปรารภความเพียร ถ้อยคำที่ชักนำให้มุ่งมั่นทำความเพียร ในอารัมภกถา เป็นเหตุปรารภความเพียร 8 ประการ

- 1) งานที่ต้องทำ มีความคิด ความใส่ใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- 2) เมื่อทำงานแล้ว ใส่ใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- 3) เมื่อเดินทางอยู่พึงใส่ใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- 4) เมื่อเดินทางแล้วพึงใส่ใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- 5) บิณฑบาตตามหมู่บ้าน ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีตบริบูรณ์
- 6) เที้ยวบิณฑบาตได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีตบริบูรณ์
- 7) มีอาพาธขึ้นเล็กน้อย

การเจริญปัญญาในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ว่าด้วยเหตุปัจจัยที่ทำให้ได้ปัญญา ดังนั้นเหตุปัจจัย 8 ประการ เป็นผู้ที่มีปกติเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานชั้น 5 เป็นไปเพื่อได้ปัญญาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่ได้ เพื่อภิญญาภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งปัญญา มีปัญญาเฉียบแหลม หมายถึง มีปัญญาเฉียบแหลม เพราะไม่ให้เกิดกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก และอุปกิเลส 16 ที่เกิดขึ้นแล้วอาศัยอยู่ และเพราะบรรลุนิยามรรค 4 สามัญญผล 4 ปฏิสัมภิชา 4 และอภิญญา 6 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552)

หลักธรรมที่พึงเจริญให้ยิ่งขึ้น ว่าด้วยสัมโพธิ อธิบายว่า “การเจริญธรรมที่เป็นฝ่ายแห่งสัมโพธิ มีมิตรดี สหายดี เพื่อนดี มีการสังวรด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เป็นต้น และเมื่อดำรงอยู่ในธรรม 5 ประการแล้ว พึงเจริญธรรมนี้ให้ยิ่งขึ้นไป คือ พึงเจริญอุสสะเพื่อละราคะ และพึงเจริญเมตตาเพื่อละพยาบาท ซึ่งเป็นการเจริญเมตตาก็มีพื้นฐานเพื่อละความโกรธที่เกิดขึ้น พึงเจริญอานาปานสติ เพื่อกำจัดเสียซึ่งมิจฉาวิตก พึงเจริญอนิจจสัญญา อนัตตสัญญาย่อมปรากฏ เพื่อก่อนเสียซึ่งอัสสมิมานะ ย่อมบรรลุนิพพานได้ในปัจจุบัน

สรุป

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆิยสูตร คือ การเจริญอุยิมมรรคมืองค์ 8 โดยกำหนดรู้กุศลวิตกที่เกิดขึ้นเมื่อจิตมีราคะ เป็นต้น ก็กำหนดรู้ชัดว่าจิตมีราคะ โดยใช้การบริกรรมว่า “ราคะหนอ” การกำหนดรู้ดังนี้ เป็นการเจริญจิตตานุปัสสนา เป็นการเจริญสติปัฏฐาน 4 เป็นการเจริญสัมมาสติ เป็นการกำหนดรู้ในทุกขอริยสัจ จิตที่มีราคะย่อมเป็นหนึ่งในองค์ธรรมของทุกขอริยสัจ มีจิต 81 เป็นต้น เมื่อเห็นว่าเป็นสภาพธรรมที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นปัญญินทรีย์ในอินทรีย์ 5 เป็นสัมมาทิฐิในมรรคมืองค์ 8 การกำหนดรู้ราคะเป็นการเจริญเนกขัมมวิตก เป็นการเจริญสัมมาสังกัปปะ ความเพียรในการกำหนดรู้เพื่อไม่ทำอกุศลวิตกใหม่ให้เกิดขึ้นเป็นการเจริญสัมมาวายามะ ฉันทะในการกำหนดรู้ ราคะนั้น เป็นการเจริญอุทเทสจิต 4 เป็นการเจริญสัทธินทรีย์ และสัทธาพละ ในอินทรีย์ 5 และพละ 5 เป็นการเจริญสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ดังนั้น การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆิยสูตร แม้เพียงการกำหนดรู้ว่า ราคะหนอ ถือเป็นการเจริญโพธิปักขิยธรรมเพื่อบรรลุนิพพาน

องค์ความรู้จากการวิจัย

วิเคราะห์การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในเมฆิยสูตร เป็นวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาประกอบด้วยการกำหนดรู้อกุศลวิตก เพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติพึงเจริญให้ยิ่งขึ้น และการบรรลุพระนิพพานที่ถอนอัสมิมานะได้สำหรับผู้เจริญอนิจจสัญญา อกุศลวิตก คือ ความตริที่ เป็นอกุศล มีกามวิตก เป็นต้น เพื่อความหลุดพ้นแห่งจิตจากราคะด้วยกำลังของสมาธิ มีกัลยาณมิตร ศีลและอาจารย์ เป็นต้น และหลักธรรมที่พึงเจริญให้ยิ่งขึ้น มีการเจริญอสุภะเพื่อละราคะ พึงเจริญเมตตาเพื่อละพยาบาท เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

งานวิจัยศึกษาวิเคราะห์การปฏิบัติวิปัสสนาในเมฆิยสูตร มีหลักธรรมสำคัญ คือ อกุศลวิตก ซึ่งวิตกเป็นสภาพธรรมของจิต เมื่อกำหนดรู้จึงเป็นการเจริญจิตตามุขสันนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 ดังนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาในพระธรรมวินัย ผู้วิจัยจึงเกิดความตระหนักความสำคัญในการศึกษาพระปริยัติธรรม ดังนี้

1. การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นพื้นฐานที่จะช่วยยกระดับศักยภาพในการปฏิบัติธรรมเพราะ การศึกษาพระปริยัติธรรมช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ซึ่งมีส่วนช่วยให้เป็นปัจจัยต่อการแทงตลอดในมรรค ผล นิพพานได้ต่อไป

2. การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นพื้นฐานมาพอสมควรแล้วก็มุ่งต่อความเข้าใจในสัมมาทิฐิต่อไป ซึ่งจะเป็นการนำไปสู่สัมมาสังกัปปะ คือความดำริที่จะออกจากวิญญะ ปรารถต่อมรรค ผล นิพพาน ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยการกำหนดรู้ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามแนวเมฆิยสูตรซึ่งมีหลักธรรมอกุศลวิตก 3 ประการ และธรรม 5 ประการ เพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติซึ่งเป็นธรรมเครื่องขัดเกลากิเลส พึงได้ซึ่งปัญญาถึงความสิ้นทุกข์ และพึงเจริญธรรม 4 ประการ เพื่อละอกุศลวิตกทั้งหลาย เจริญอนิจจสัญญา อนัตตสัญญาเพื่อเพิกถอนอัสมิมานะย่อมบรรลุนิพพาน

อย่างไรก็ตาม ในพระไตรปิฎก ยังปรากฏใจความเช่นเดียวกับเมฆิยสูตร เช่นเดียวกัน คือ สัมโพธิสูตร ดังปรากฏในอังคุตตรนิกาย นวกนิบาต ปฐมปัณณาสก์ สัมโพธิวรรค สัมโพธิสูตร กล่าวถึง เหตุแห่งการเจริญธรรมที่เป็นฝ่ายแห่งสัมโพธิ ซึ่งทั้งเมฆิยสูตร และสัมโพธิสูตร มีใจความเดียวกันในหลักธรรมเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติ และหลักธรรมที่พึงเจริญให้ยิ่งขึ้น แตกต่างกันเพียงหลักอกุศลวิตกที่ไม่ปรากฏในสัมโพธิสูตร ดังนั้น หากจะมีประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสัมโพธิสูตร
2. ศึกษาเปรียบเทียบหลักธรรมในการปฏิบัติวิปัสสนาในเมฆิยสูตรและสัมโพธิสูตร
3. ศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อบรรเทาอกุศลวิตก

เอกสารอ้างอิง

- ปรียพร วิชาลบุรณ์, สุรัฎฐา รอดมณี, เนาวนิจ พึ่งจันทร์เดช และ เบญญาภา ทนต์ประเสริฐเวช. (2566). *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(1), 120-140.
- พระประยูร รุ่งเรือง. (2565). บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรต้นตปิฎก. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(4), 1366-1375.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 41). กรุงเทพฯ: ผลิตัณม์.
- สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ). (2554). *อริยวัฏสไปปทา*. นครปฐม: ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.
- Chanthathong, S. (2021). The Significance of the Right View (Sammaditthi) in Theravada Buddhism. *Journal of International Buddhist Studies*, 12(1), 61-70.
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1–20